

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ISTORIOGRAFIC ACTUAL

*Răspund: NOROCICA MARIA COJESCU, director Școala Centrală, București,
ECATERINA LUNG, prodecan Facultatea de Istorie, Universitatea București*

1. *Cum evaluați situația învățământului preuniversitar și universitar organizat conform „sistemului Bologna”?*

Norocica Maria Cojescu: Sistemul Bologna are un impact mai mult indirect asupra învățământului preuniversitar, în sensul că organizarea studiilor și eșalonarea lor pe parcursul școlarității în cicluri, primar, gimnazial, liceal, nu este formulată explicit în documentele adoptate. Efectele sistemului se resimt însă, în calitatea pregătirii de specialitate a tinerilor profesori care ajung în învățământul preuniversitar, și care, din păcate, în cei trei ani de studii universitare – unii își continuă studiile de masterat – nu au avut timpul necesar asimilării cunoștințelor absolut esențiale domeniului pentru care se pregătesc, și cu atât mai puțin răgazul de a se preocupa de metodica și didactica specialității. Așadar, o calitate îndoielnică a actului didactic propriu-zis nu poate genera decât pasivitatea și dezinteresul „beneficiarului” actului de educație, anume elevul, corelate – nu fără temei – cu nemulțumirea familiei. Prin cursurile de formare în specialitate ale profesorilor, nu se pot compensa lacunele de informație și competență didactică din perioada studiilor.

Ecaterina Lung: Din ceea ce observ la studenții de anul I, intrați în facultate imediat după terminarea liceului, și din constatările pe care le pot face cu ocazia inspecțiilor de grad desfășurate mai ales în instituții școlare din provincie, nivelul pregătirii celor mai mulți dintre elevi este relativ scăzut. Desigur că mă raportează la ceea ce se întâmpla în școală pe vremea când eram eu elevă, dar și la calitatea absolvenților de liceu de pe la sfârșitul anilor 1990 – începutul anilor 2000. Cândva, pe la începutul anilor 2000, „s-a rupt filmul”, pentru a mă exprima într-o manieră nu foarte academică, dar sugestivă, în sensul că am constatat că nu mai împărtășesc aceleași achiziții culturale cu studenții mei – nu au mai citit cărțile pe care le-am citit eu, nu mai merg la cinema la filmele la care merg eu, nu au auzit de muzica mai veche de o lună sau două. O vreme mi-am spus că nu e nimic grav, acești tineri au alte lecturi și alte preocupări, ceea ce e normal, ținând seama de

diferența de generație, și că dacă nu mai cunosc lucrurile pe care le cunosc eu, știu cu siguranță altele, care țin de propria lor cultură. Mi-am dat seama însă repede că, în marea lor majoritate, liceenii și chiar și studenții nu mai citesc aproape deloc, iar când o fac, aleg cele mai facile lecturi, sau se mulțumesc cu internetul ca unică sursă de contact cu un text scris, în afara sms-urilor.

Motivele unei asemenea situații sunt complexe, țin și de modificările apărute pretutindeni în lume, dar și de structura și funcționarea societății românești. Ne place sau nu să o recunoaștem, societatea românească a avut întotdeauna o rezervă față de cei învățați și chiar față de textul scris, înzestrat cu puteri, uneori benefice, alteori periculoase. Celebra zicală care ne era dată ca îndemn la învățătură, „ai carte ai parte”, nu se referea la beneficiile învățării, ci la importanța de a avea un act de proprietate asupra pământului. De unde concluzia că românii l-au preferat întotdeauna pe „a avea” lui „a fi”. Această rezervă s-a transformat azi în ostilitate deschisă, oglindită în campaniile de presă îndreptate împotriva medicilor și profesorilor, și în atitudinea omului obișnuit care se grăbește să spună imediat „profesorii sunt slab pregătiți”, urmând, unii inconștient, alții foarte conștienți, linia politică promovată de la cel mai înalt nivel. Cum putem pretinde învățământului să fie de calitate, când președintele țării le spune copiilor să nu mai învețe atât, că el însuși nu a învățat și iată ce bine a ajuns? Și cum putem pretinde un învățământ istoric de calitate, când același președinte spune că profesorii de istorie sunt inutili, întrucât dacă vrei să afli cine era Herodot nu ai decât să intri pe Google?

Ca să revin însă la premisa de la care am pornit, adică nivelul de pregătire relativ scăzut al absolvenților de liceu, care nu se îmbunătățește semnificativ nici în facultate, aş face unele precizări. Calitatea profesorilor din învățământul preuniversitar (și din nefericire, uneori, și din cel universitar) lasă de dorit în destule cazuri, și asta pentru că mulți dintre oamenii extraordinari, bine pregătiți și dedicați muncii de apostolat din educație, au ieșit din sistem. Unii au fost pensionați forțat în ultimii ani, sub pretextul de a face loc unor tineri, posturile fiind apoi blocate, alții au plecat de bună voie, pentru a-și găsi în altă parte o poziție care să le aducă, nu doar mai mulți bani, ci și mai mult prestigiu și un respect pe care acum nu li-l mai arată nimeni. Pentru că, după părerea mea, cel mai grav lucru care afectează învățământul românesc este pierderea statutului cadrului didactic, tratat de președinte și de guvern ca un parazit, „asistat” – pentru a cita o expresie celebră, disprețuit de elevi și de părinți, ignorat de cei ce nu mai au legătură cu școala. În consecință, cei mai buni absolvenți ai universităților preferă să își găsească slujbe oriunde altundeva decât în învățământ, iar cei care ajung în școli o fac, adesea, nu din vocație, ci doar pentru că nu au reușit altceva.

În universități, „sistemul Bologna” aplicat la minima rezistență, prin reducerea numărului de ani de facultate, a eliminat aproape orice posibilitate de a studia de o manieră aprofundată, de a oferi studenților specializări autentice. Masificarea învățământului universitar, care nu e o invenție românească, ci doar o preluare necritică a unui model deja eșuat în momentul aplicării lui la noi, a lipsit

diplomele de o valoare reală, conducând la o inflație de absolvenți de universitate care își găsesc cu încetineală și greutate locuri de muncă în conformitate cu statutul pe care l-au dobândit prin absolvirea unei facultăți. Finanțarea *per capita* obligă universitățile să școlarizeze un număr mult prea mare de studenți în raport cu necesitățile societății dar și cu propria capacitate, admiși, de regulă, pe bază de dosar, fără un proces de selecție real, rezultatul fiind abandonarea studiilor de către cei care nu fac față ori sunt dezinteresați. În trei ani de facultate, studenții nu reușesc să se formeze cu adevărat, uneori nici să se maturizeze. E adevărat că se poate răspunde că apoi urmează ciclul doi, masteratul, dar diploma de licență le conferă deja statutul de absolvent cu studii superioare, astfel că mulți se angajează, obligați și de posibilitățile materiale reduse, în consecință atenția acordată studiului este, în mod obligatoriu, redusă, iar masterul este și mai văduvit decât licența. Doctoratul a fost decăzut la rangul de „studii universitare de doctorat”, trebuie realizat în trei ani, timp în care doctoranzii sunt obligați să urmeze și cursuri, deci teza s-a transformat, de fapt, într-o lucrare de licență ceva mai dolofană.

Poate că elevii și studenții formați în sistemele actuale sunt foarte bine adaptați societății de azi, care e centrată pe altceva decât pe valori de natură intelectuală, care e interesată doar de concret și de material. Poate că ei reușesc cu bine în această lume, dar sărăcirea intelectuală nu a fost niciodată, în niciuna din societățile cunoscute până acum, pe termen lung, o garanție a mersului înainte.

2. Cum apreciați relația dintre învățământ și cercetare, reflectată de pildă în manualele școlare?

N.M.C.: Un manual școlar este un instrument de lucru destinat elevului. Acestuia trebuie să i se furnizeze rezultatele stabilizate ale cercetării științifice, într-o prezentare adecvată vârstei sale și într-o formă care să-i stârnească interesul, să-i mobilizeze curiozitatea, să-i sprijine demersurile intelectuale, îndemnându-l să înțeleagă, să aprofundeze, să descopere, adică sprijinindu-l să se formeze. Renunțarea la manualul unic, o idee valoroasă în sine, a generat la noi o adevărată cursă contra cronometru a elaborării manualelor, astfel încât au ajuns pe piață o serie de „produse” în care apar erori de diferite tipuri, de la cele tipografice la cele de conținut. Explicațiile sunt multiple și unele de substanță. Autorii sunt obligați să țină seama de o programă elaborată de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, or, cel puțin pentru cursul superior al liceului, sub deviza „decongestionării” programelor, s-a ajuns la ocultarea unor probleme, la distorsionarea înțelegerii unor procese și fenomene, ceea ce afectează în cazul particular al istoriei însăși logica internă a disciplinei. Sub pretextul înnoirii informației s-au strecurat în manuale interpretări discutabile, asupra cărora există rezerve formulate de personalități a căror probitate profesională este unanim recunoscută. E foarte bine că apar în manuale perspectivele multiple de interpretare asupra unui anumit proces sau fenomen istoric, dar această diversitate trebuie

semnalat ca atare. Graba și criteriile de selecție a manualelor aprobate (prețul având rolul determinant) au afectat în opinia noastră calitatea manualelor. Pentru un manual bun, care să reziste, ar fi de dorit o programă echilibrată, echipe de autori alcătuite din cercetători, universitari și profesori din preuniversitar, pentru a avea reunite perspectiva științifică, aspectele metodice și didactice ale conținuturilor, echipe care să dispună, element esențial, de timpul necesar elaborării manualului respectiv.

E.L.: Manualele școlare ar trebui să reflecte stadiul cercetării dintr-un domeniu, la un moment dat, cu câteva amendamente. De exemplu, nu se poate recomanda introducerea celor mai noi descoperiri sau teorii, înainte ca acestea să fie verificate, pentru că există riscul infirmării lor. Pe de altă parte, nu există consens în ceea ce privește profilul autorilor de manuale școlare: e mai bine să fie profesori universitari și cercetători, care să vină cu informația de ținută științifică și cu viziunea largă asupra domeniului, sau e de preferat să fie cadre didactice din preuniversitar, care cunosc specificul elevilor și au competențe mai mari în domeniul psihopedagogic? Profesorilor universitari și cercetătorilor li se reproșează adesea că nu reușesc să se adapteze la nivelul elevilor, că transmit informații prea multe și prea sofisticate, că folosesc un stil greoi și plictisitor. Aceștia, la rândul lor, reproșează unor autori recrutați din preuniversitar greșeli de conținut, necunoașterea aprofundată a domeniului, diluarea informațiilor într-o mare de poze și exerciții. Și unii și alții sunt condiționați de programă, nu rareori ineptă și incoerentă. La fel, sunt condiționați de incapacitatea elevilor de a mai lectura mai mult de două pagini de text, incapacitate dezvoltată și de politica ministerului de a pretinde ca lecțiile din manual să fie „rupte” în permanență de ilustrații, anecdote și orice altceva decât informație, pentru a nu-i plictisi prea mult pe tineri.

Sigur, calitatea unui manual, dincolo de toate impedimentele, depinde de profesionalismul autorilor. Poate că echipele mixte, alcătuite, pe de o parte, din cercetători și cadre didactice universitare, iar pe de alta, din profesori din preuniversitar, ar fi o soluție. Cu condiția ca timpul avut la îndemână pentru realizarea unui manual să nu fie cel dictat de minister până acum, și care a fost, din 1999 încoace, de trei săptămâni – maximum o lună.

3. Care credeți că sunt măsurile necesare pentru un învățământ istoriografic de calitate?

N.M.C.: Ar fi de dorit, înainte de orice, o serioasă analiză asupra rolului istoriei ca disciplină de sinteză, care contribuie la formarea identității. Or, din această perspectivă reducerea numărului de ore s-a dovedit păguboasă. Istoria oferă modele și orice persoană în formare are nevoie de modele. Reducerea demersului intelectual de tip istoriografic la educarea civică, personal, o consideră limitativă și contraproductivă. Prin urmare, o regândire a statutului istoriei între disciplinele de

studiu ni se pare imperios necesară. Totodată, o reflecție serioasă asupra recomandărilor formulate în diferite documente internaționale, de tipul să prezentăm ceea ce ne unește și nu ceea ce ne separă, care la noi a fost preluată *ad literam* și rezolvată simplist și comod, prin ocultarea a ceea ce ar fi putut fi obiect de controversă, e simplistă și dăunătoare. Istoria explică pentru înțelegere, nu pedepsește, nu pune la colț.

E.L.: Învățământul de calitate, indiferent de specialitate, presupune, printre altele, cadre didactice bine pregătite, bază materială corespunzătoare (de la spații adecvate numărului de studenți, la dotarea din biblioteci și până la aparatura electronică), timp suficient pentru aprofundare, studenți cu achiziții culturale deja solide la intrarea în facultate, interesați și motivați.

În cazul învățământului istoriografic, fiecare dintre aceste condiții poate suferi numeroase îmbunătățiri. Cadrele didactice sunt, în marea lor majoritate, bine pregătite, dar tot în marea lor majoritate copleșite de numărul de studenți, de numărul de ore, și de birocrația care s-a dezvoltat la cote aberante în ultimii ani. Problema este că în cele mai multe facultăți de istorie din țară, în contextul tulbure al ultimilor ani, nu s-au mai putut face recrutări la nivelul nevoilor (iar în ultimii doi ani deloc, din cauza blocării posturilor de către guvern), ceea ce creează probleme din ce în ce mai grave. Baza materială nu este niciodată corespunzătoare și, după unele îmbunătățiri din perioada 2007-2008, situația actuală este nefericită. Există mari dificultăți în a achiziționa, de exemplu, periodice apărute în străinătate, ceea ce ne aduce aminte, dureros, de ultimii ani ai regimului Ceaușescu, în care revistele străine nu mai intrau în bibliotecile universităților românești. Și acum, ca și atunci, justificarea oficială e de natură economică.

Despre timpul pe care îl au la dispoziție studenții pentru aprofundarea domeniului ales am vorbit deja, atunci când am spus că în trei ani de zile nu se poate face mare lucru, iar anii de master aproape că nu mai contează. De asemenea, am vorbit de lacunele de cultură generală pe care le au cei ce intră în facultate, și pe care continuă să le aibă și în timpul și după terminarea studiilor. Într-un număr de ore redus la o jumătate sau chiar la o treime față de cât era la începutul anilor 1990, profesorul trebuie să transmită cunoștințe, să „formeze competențe” (o expresie dragă limbajului de lemn actual), să-i consilieze pe studenți și să încerce să le inculce și anumite valori.

Care ar fi soluțiile? Imposibil de spus, în condițiile în care lumea în care trăim evoluează cu o rapiditate care face orice prognoză inutilă. Se aud pretutindeni în Europa voci spunând că ar trebui să se renunțe la „sistemul Bologna” pentru a recupera calitatea pierdută a învățământului. Problema nu e pusă de „sistemul Bologna”, care are avantajul de a face diplomele compatibile pe plan european și de a facilita mobilitatea, ci de felul în care a fost acesta aplicat, într-o manieră care nu a vizat decât economia cu orice preț. La originea sa, „sistemul Bologna” nu presupunea neapărat trei ani pentru licență, aceasta a fost opțiunea decidenților

birocrati și suficient de analfabeți pentru a considera că a învăța mai puțin e mai bine.

Până la urmă, cum rezultă, sper, din tot ceea ce am spus până acum, problema învățământului românesc (dar nu numai, pretutindeni în Europa situația s-a degradat mult în ultimii ani) este una de sistem, și una care ține de specificul societății globalizate actuale. Trebuie să recunoaștem că învățământul, prin chiar procesul de democratizare – absolut necesară, să nu omitem aceasta –, și-a pierdut din atracția pe care o putea reprezenta altădată, când era o strategie de distincție. Dacă societatea în ansamblul său nu revine la unele din valorile pe care le-a pierdut, nu reîncepe să aprecieze educația și cultura, nici învățământul, istoriografic sau de orice fel, nu își va reveni.